

УДК 342.951:001.102(477)

ЯРЕМЕНКО О.І., кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри правових наук та філософії
Вінницького державного педагогічного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ ТИПОЛОГІЗАЦІЯ

***Анотація.** Досліджуються теоретико-методологічні підходи до юридичної природи інформаційних відносин. Проаналізовано відносини виходячи з права на інформацію та інформаційної діяльності. Виділено основні типи відносин в інформаційній сфері.*

***Ключові слова:** інформаційні відносини, інформаційна сфера, право на інформацію, інформаційна діяльність, інформаційна інфраструктура.*

***Аннотация.** Исследуются теоретико-методологические подходы к юридической природе информационных отношений. Проанализированы отношения исходя из права на информацию и информационной деятельности. Выделены основные типы отношений в информационной сфере.*

***Ключевые слова:** информационные отношения, информационная сфера, право на информацию, информационная деятельность, информационная инфраструктура.*

***Summary.** The article provides analysis of theoretical and methodological approaches to legal character of information relations. The relations are analysed based on a right to information and information activity. The basic types of relations in an information sphere are determined.*

***Keywords:** the information relations, information sphere, the right to information, information activities, information infrastructure.*

Постановка проблеми. Трансформація інформаційної сфери сучасного соціуму обумовлює необхідність активного використання правових засобів для регулювання інформаційних відносин. Юридична природа цього виду відносин характеризується рядом особливостей, що ускладнює їх нормативне впорядкування. На сьогодні в Україні існує певне протиріччя між бажанням законодавця юридично врегулювати інформаційні відносини, які об'єктивно цього потребують на даному етапі, з ефективністю такого регулювання. Одним із проявів низької ефективності є те, що з однієї сторони, кількісні показники інформаційно – правових норм в системі законодавства України дають підстави констатувати виникнення нової галузі – інформаційного права, з іншої – залишаються не врегульованими багато актуальних аспектів інформаційних відносин. Як зазначає О.М. Селезньова, інформаційні відносини вважаються новими та на сьогодні не є достатньою мірою досліджені і особливої уваги вони заслуговують в контексті того, що виступають предметом інформаційного права, яке, у свою чергу, перебуває на етапі становлення. Вивчення інформаційних правовідносин дає змогу вивести інформаційне право як галузь права на теоретично новий рівень, що зумовлює зосередження наукового інтересу на ознаках, властивостях, видах зазначених суспільних відносин [1, с. 183].

Наукові дослідження в галузі інформаційних правових відносин здійснюються такими науковцями як Ю.П. Андреев, І.В. Арістова, О.А. Баранов, К.І. Беляков, А.Б. Венгеров, Р.А. Калюжний, О.В. Копан, Б.А. Кормич, Т.А. Костецька, О.В. Кохановська, А.І. Марущак, Т.О. Проценко, О.М. Селезньова, Т.А. Семилет, В.Д. Чернадчук та ін.

В той же час, ряд аспектів цієї проблематики залишається дискусійними та малодослідженими і потребують подальшого науково-теоретичного аналізу.

Метою статті є методологічно-теоретичний аналіз поняття інформаційних відносин, визначення їх сутності та юридичної природи, а також типологізація суспільних відносин в інформаційній сфері.

Виклад основного матеріалу. Суспільні відносини, пов’язані з обігом інформації, виникли одночасно із цивілізацією і в подальшому завжди були невід’ємною складовою життєдіяльності соціальної системи. Поява держави і права та закріплення в перших письмових правових актах відповідальності за порушення усталених відносин в сфері обігу інформації свідчать про актуальність цієї проблеми вже на ранніх стадіях розвитку суспільства. Так, в давньоіндійських законах Ману містилися норми, які встановлювали жорсткі санкції за поширення певних видів інформації – образливої, недостовірної чи аморальної [2, с. 73]. Аналіз інших світових пам’яток права свідчить про те, що фрагментарні інформаційно-правові норми містилися в нормативних актах різних держав і правових систем на всіх історичних етапах розвитку держави і права.

Системне виокремлення інформаційних відносин в самостійний предмет правового регулювання розпочалося в другій половині 20-го століття у зв’язку із трансформацією пріоритетів цивілізаційного розвитку соціуму в напрямку різкого зростання ціннісних характеристик інформації. Це спонукало міжнародні організації та державні органи до правотворчості в інформаційній сфері. При цьому, характерним є те, що процеси юридичного опосередкування інформаційних відносин були започатковані в міжнародних документах у формі закріплення суб’єктивного права, яке складалося з двох основних правомочностей – можливостей поширення інформації та її отримання. Так, Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод передбачає, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Аналіз дефініції цієї міжнародно-правової норми свідчить про те, вона ставила за мету надати можливість людині, перш за все, вільно поширювати ідеї, відомості, дані, думки, переконання поза впливом державних інституцій [3].

Дещо ширше розуміння права на інформацію закріплено в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, який трактує це право як свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір [4].

Слід зазначити, що практика регулювання суспільних відносин шляхом нормативного опосередкування суб’єктивних прав базується на положеннях теорії держави і права, основи яких були започатковані ще радянськими вченими. Так, Алексєєв С.С. зазначає, що правовідносини – це засіб трансформації загальних приписів юридичних норм в площину суб’єктивних юридичних прав та обов’язків для конкретних суб’єктів [5, с. 131]. Козлов Ю.М. вважає, що правове відношення є суспільним відношенням, сторони (учасники) якого наділені правами та обов’язками, передбаченими і забезпеченими нормами права, тобто вони є носіями правомочностей і правобов’язків [6, с. 58].

Обґрунтованість цих теоретичних підходів по відношенню до інформаційних відносин підтверджується тим, що процеси їх правового впорядкування здійснювалися шляхом розширення обсягу суб’єктивних прав на інформацію, що і було одним із напрямків формування національного інформаційного законодавства. Це дало підстави

сучасним науковцям трактувати сутність інформаційних правових відносин виходячи із суб'єктивного права на інформацію. Як зазначає Кормич Б.А, сама природа інформаційного права обумовлюється його безпосередньою спрямованістю на реалізацію прав і свобод людини у сфері інформації. І, відповідно, більшість його інститутів спрямовані на створення механізмів реалізації відповідних суб'єктивних прав або безпосередньо громадянами, або на регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень та юридичних осіб з метою сприяння реалізації відповідних прав та забезпечення інформаційних потреб суб'єктів інформаційних відносин [7, с. 150].

На основі права на інформацію Арістовою І.В. та Чернадчук В.Д. сформульовано цілком обґрунтовану концепцію інформаційних правовідносин як врегульованих нормами інформаційного права суспільних відносин, що виникають з приводу інформації в процесі реалізації суб'єктивних інформаційних прав та обов'язків, детермінованих інтересами забезпечення своїх інформаційних потреб [8, с. 50].

Водночас, дискусія серед науковців щодо юридичної природи суб'єктивних інформаційних прав проектується і на визначення сутності інформаційних відносин. Так, Кохановська О.В., розглядаючи інформаційні права з позицій суб'єктивного цивільного права, трактує право фізичної особи на інформацію як можливість створювати, виробляти, одержувати, знати, фіксувати, використовувати, поширювати та зберігати інформацію у порядку, передбаченому ЦК України та іншими законами. При цьому, підкреслюється, що інформаційні правовідносини – як особисті немайнові, так і майнові - мають приватноправову природу і не потребують штучного обмеження і безмежного контролю, а права на повагу до інформації як особистого немайнового блага фізичної особи слід дотримуватися ще до моменту народження людини, навіть до того, як вона набуде статусу суб'єкта права [9, с. 187].

Інші вчені вважають за доцільне застосування більш широкого підходу і, оперуючи поняттям “специфіковані інформаційні права”, знаходять різні вияви таких прав в окремих галузях права, в тому числі публічного [10, с. 43].

Суб'єктивні інформаційні права знаходяться в динамічному зв'язку з іншим об'єктивним явищем соціальної реальності – інформаційними процесами, які за останні півстоліття з високою активністю виникають і розвиваються в усіх сферах суспільної життєдіяльності, що обумовлює необхідність їх юридичного опосередкування засобами позитивного права. Як зазначено у [8, с. 47], важливу роль у свідомому проектуванні інформаційних процесів відіграє право, за допомогою якого не лише регулюються відносини, що склалися, а й відбувається розширення сфери інформаційної діяльності, яке обумовлене суспільними потребами .

На думку Венгерова А.Б., спочатку актуалізація впорядкування інформаційних явищ правовими засобами обумовлювалася необхідністю підвищення ефективності управління суспільним виробництвом. Він зазначає, що на певному етапі соціально – економічна та науково – технічна інформація стають одним із важливих факторів і ресурсів розвитку виробничої та управлінської сфери і пропонує розглядати інформаційні відносини як відносини, що виникають в сфері управління народним господарством між працівниками та колективами в процесі реєстрації, збору, передачі, зберігання та обробки інформації [11, с. 17, 27]. В подальшому, за доволі короткий період часу, інформація, поряд з іншими ресурсами і благами, стала основою ефективного функціонування базових соціальних інститутів і, як наслідок, дедалі ширше коло інформаційних об'єктів включалося до системи правових відносин. На цій основі Копилов В.А., пропонує кваліфікувати інформаційні правові відносини як відносини, що виникають при здійсненні інформаційних процесів – процесів

виробництва, збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку, передачі, поширення та споживання інформації [12, с. 2].

Водночас, Копилов В.А. застосовує комбіноване визначення інформаційних відносин як відокремленої, однорідної групи суспільних відносин, які виникають в процесі обороту інформації в інформаційній сфері, в результаті здійснення інформаційних процесів в порядку реалізації кожним інформаційних прав та свобод, а також в порядку виконання обов'язків органами державної влади і місцевого самоврядування по забезпеченню гарантій інформаційних прав та свобод [13, с. 102]. Такий підхід підкреслює, що зміст суб'єктивного права на інформацію як сукупності правомочностей щодо вільного збирання, використання та поширення інформації є статичною юридичною конструкцією, яка на практиці динамічно реалізується в конкретних інформаційних процесах – виробництві, зборі, обробці, накопиченні, зберіганні, пошуку, передачі, поширенню та споживанню інформаційних продуктів.

Рациональним є підхід вчених, які застосовують поняття “суспільні відносини в інформаційній сфері” і трактують їх як відносини, пов'язані з інформацією, використанням інформаційних технологій і захистом інформації, які виникають під час здійснення інформаційних процесів – виробництва, збору, оброблення, накопичення, зберігання, пошуку, передання, поширення і споживання інформації [14, с. 2].

Підтримуємо позицію Баранова О.А., який розглядає інформаційні відносини як один із елементів інформаційної сфери, що знайшло свій прояв її дефініції як сукупності інформації та інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють оборот інформації, тобто її створення, поширення (передавання), зберігання, використання та знищення, та забезпечують цей обіг, суспільних відносин, які при цьому виникають, системи її правового забезпечення, а також інституційної системи державного управління та регулювання цією сферою [15, с. 22]. В основу даного визначення покладено динамічну характеристику інформаційної реальності – оборот інформації, який знаходить свій прояв в конкретних видах інформаційної діяльності.

На наш погляд, при дослідженні сутності інформаційних правових відносин слід виходити з того, що саме інформаційна діяльність, у всій своїй багатоманітності, породжує інформаційні процеси і відповідні суспільні відносини. Вторинність інформаційних правових відносин по відношенню до інформаційної діяльності підкреслює і Цимбалюк В.С., який розглядаючи інформаційну діяльність як основну, історично обумовлену форму об'єктивного прояву відносин між людьми щодо інформації, зазначає, що вона проявляється, зокрема, і у статусі інформаційних правовідносин [16, с. 11]. Такий підхід кореспондується із традиційною позицією багатьох науковців, які розглядають суспільні відносини як форму чи спосіб здійснення людської діяльності.

Так, на думку Андреева Ю.П., зміст суспільних відносин становлять три складові – привід, який стимулює їх виникнення і розвиток, засоби, за допомогою яких вони реалізуються і набувають об'єктивної форми існування, а також суб'єкти – носії, тобто ті хто створює і підтримує їх існування своєю діяльністю [17, с. 79]. В свою чергу, Семилет Т.А. вважає, що суспільні відносини, будучи самостійними утвореннями, виконують функції соціальних детермінантів, організаторів і регуляторів людської діяльності. Діяльність породжує суспільні відносини, вони ж, у свою чергу, стають необхідною формою діяльності. Суспільні відносини функціонують і розвиваються через свідому діяльність людей, що є одним із проявів їх єдиної родової сутності [18, с. 121]. Застосувавши цей філософсько-методологічний підхід, вчені-правознавці виводять

загальну конструкцію суспільних відносин як структурної сукупності конкретно історичних соціальних зв'язків, залежностей та обмежень, які виникають в процесі і результаті суспільно значимої предметної діяльності і мають властивість постійно повторюватися [19, с. 84]. Відповідно, при розкритті сутності інформаційних правових відносин, слід відштовхуватися від соціальної діяльності, яку в загальнотеоретичному аспекті можна розглядати як різносторонній процес створення суспільним суб'єктом умов для свого існування і розвитку, як процес перетворення соціальної реальності у відповідності із суспільними потребами, метою і завданнями [20, с. 57]. При цьому, здійснення будь-якого виду людської діяльності призводить до її ідеального відображення шляхом виникнення різних форм інформаційної об'єктивізації, оскільки, ця діяльність супроводжується виникненням, обробкою, акумуляцією інформації. Так, управлінська діяльність чи діяльність, спрямована на створення матеріальних чи інтелектуальних продуктів або надання різноманітних послуг, супроводжується інформаційними процесами, що неминуче призводить до потенційної можливості виникнення суспільних відносин з приводу інформації. Водночас, предметом діяльності конкретної людини чи корпорації може бути безпосередньо інформація, тобто інформаційна діяльність існує як окремий самостійний специфічний вид діяльності.

Таким чином, взявши за основу такий критерій як мета діяльності, можна констатувати наявність двох її видів, предметом яких є інформація – суто інформаційна діяльність і діяльність, де інформація виступає як вторинне явище. Ретрансляція на суспільні відносини цих двох підходів до інформаційної діяльності приводить до висновку про наявність двох видів інформаційних правових відносин. Як зазначають Арістова І.В. та Чернадчук В.Д., суспільні відносини в інтегративній інформаційній сфері можна розглядати як системне утворення, складовими якого постають підсистеми “змішаних” та “чистих” суспільних відносин. До першої підсистеми включені дві групи суспільних відносин, а саме: а) інформаційно-управлінські, інформаційно-майнові, інформаційно-банківські, інформаційно-трудова та ін.; б) управлінсько-інформаційні, майново-інформаційні, банківсько-інформаційні, трудово-інформаційні та ін. Різниця між суспільними відносинами у першій та другій групах полягає у наступному: у першій групі інформаційні відносини постають основними, а усі інші (управлінські, майнові, банківські, трудові та ін.) – забезпечувальними; у другій групі – навпаки: інформаційні відносини є забезпечувальними. Що стосується “чистих” суспільних відносин, то ними постають суто інформаційні відносини [8, с. 49].

Безпосередній зв'язок інформаційної діяльності та інформаційних відносин нормативно закріплено і в чинному законодавстві України. Так, в преамбулі Закону України “Про інформацію” зазначено, що цей Закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації. Водночас, в ст. 9 цього ж закону міститься норма, згідно з якою створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації є основними видами інформаційної діяльності [21].

Аналогічно в Законі України “Про науково-технічну діяльність” зазначено, що ним регулюються правові і економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі. Водночас норми цього закону визначають науково-інформаційну діяльність як сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави у науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні [22].

Таким чином, інформаційні правові відносини – це особлива група правових відносин, які виникають, розвиваються і припиняють свою дію в процесі здійснення різних видів соціальної діяльності щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації, яка регулюється нормами інформаційного права та інших галузей системи національного законодавства, а також міжнародними нормами.

Наявність в соціальному середовищі значних обсягів інформації обумовлює необхідність технічного забезпечення її обігу і, відповідно, правового регулювання цього виду діяльності. Для позначення правовідносин, які виникають під час таких процесів, Баранов О.А. застосовує термін “інформаційно-інфраструктурні відносини”, розуміючи під ними суспільні відносини, що мають місце в процесі забезпечення реалізації інформаційних відносин, тобто пов’язані з функціонуванням суб’єктів інформаційної інфраструктури, які надають інформаційні послуги і виконують роботу в інформаційній сфері, використовують інформаційні технології і ресурси, підтримують інформаційну безпеку тощо. Автор виділяє серед них відносини пов’язані із особливостями життєвого циклу існування суб’єктів інформаційної інфраструктури; наданням інформаційних послуг і виконання інформаційних робіт у процесі створення, поширення, зберігання, використання та знищення інформації; виробництвом і використанням інформаційних технологій і ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки [15, с. 126].

Визнаючи обґрунтованість такого підходу, вважаємо за доцільне виокремлення, в системі інформаційно-інфраструктурних відносин, відносин особливого типу, а саме комунікаційно-інформаційних. Закон України “Про телекомунікації” трактує телекомунікації (електрозв’язок) як передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, дротових, оптичних або інших електромагнітних системах [23]. Тобто на відміну від інформаційних відносин, які базуються на інтелектуальній або організаційній діяльності, і зміст яких полягає в цілеспрямованому або опосередкованому створенні тих чи інших інформаційних продуктів та їх подальший оборот і використання, телекомунікаційна діяльність створює технічні умови цього обороту. Телекомунікаційні відносини відрізняються від інших інформаційно-інфраструктурних відносин юридичною природою, суб’єктно-об’єктним складом, підставами виникнення та змістом. Так, діяльність у сфері телекомунікацій має господарський характер і регулюється нормами адміністративного, господарського та цивільного права, які є домінуючими, порівняно з нормами інформаційного права. Це обумовлюється тим, що телекомунікаційна діяльність за своєю суттю не стосується основної характеристики інформації – змісту і не супроводжується створенням нової інформації, а суб’єкти цієї діяльності оперують контентом, який перебуває у власності чи користуванні третіх осіб. Характерним є також те, що значна частина телекомунікаційних відносин виникає на підставі правочинів чи адміністративних актів.

Паралельно, в системі інформаційної інфраструктури, існують інші види діяльності, які можуть передбачати також створення інформаційно-інтелектуальних продуктів з метою їх поширення невизначеному колу осіб. Зокрема, Закон України “Про телебачення і радіомовлення” передбачає, що дія цього Закону поширюється на відносини між суб’єктами діяльності в галузі телебачення і радіомовлення незалежно від їхньої форми власності, мети створення, виду статутної діяльності, а також від способу розповсюдження телерадіопрограм та передач, розрахованих на масове приймання споживачами [24].

Таким чином, інформаційно-інфраструктурні відносини можна визначити як суспільні відносини, що виникають, розвиваються і припиняють дію в процесі нормативно врегульованої діяльності щодо надання техніко-організаційних можливостей для соціальних комунікацій, передачі і прийняття різноманітних видів інформації, створення і поширення інформаційних продуктів та об'єктів інтелектуальної власності, а також при охороні та захисті інформації.

Наявність інституту інформаційних прав, інформаційної діяльності як самостійного виду соціальної діяльності, а також інформаційної інфраструктури обумовлює необхідність врегулювання порядку обігу інформації. У зв'язку з цим слід відзначити наявність інформаційно-процедурних та інформаційно-процесуальних правових відносин.

Інформаційно-процедурні правові відносини мають місце при реалізації права на інформацію і зміст їх полягає у певному порядку дій з метою отримання різних видів інформації. Наприклад, Закон України “Про доступ до публічної інформації” визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації та інформації, що становить суспільний інтерес [25]. Аналогічно, Закон України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” визначає порядок всебічного і об'єктивного висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації і захисту їх від монопольного впливу органів тієї чи іншої гілки державної влади або органів місцевого самоврядування, є складовою частиною законодавства України про інформацію [26].

Що стосується інформаційно-процесуальних відносин, то вони виступають складовою інших процесуальних відносин – цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних і регулюються нормами відповідного процесуального законодавства. Їх зміст складають окремі процесуальні дії суб'єктів правовідносин з метою отримання чи надання інформації, що має значення для вирішення тієї чи іншої справи.

Слід зазначити, що в окремих випадках відмінність між інформаційно-процедурними та інформаційно-процесуальними має умовний характер. Так, відносини, що виникають в процесі реалізації Закон України “Про доступ до судових рішень”, можуть мати як процедурний, так і процесуальний характер [27].

Висновки.

Інформаційні відносини існували на всіх етапах цивілізаційного розвитку, оскільки, інформація, в різних формах, є невід'ємною складовою життєдіяльності суспільства. Тривалий час інформаційно-правові норми містилися в правових актах різноманітних галузей права, а інформація не розглядалася як самостійний об'єкт правового регулювання. Виокремлення інформаційних відносин в самостійний предмет було обумовлено значним підвищенням ролі інформації в соціумі та виникненням високого попиту на неї.

Початковий етап юридичного опосередкування інформаційних відносин характеризується закріпленням суб'єктивного права на інформацію в міжнародних документах та актах національного законодавства країн світу. В подальшому високий рівень динамізму інформаційних процесів призвів до ускладнення відносин в цій сфері і обумовив необхідність нормативного регулювання багатьох видів інформаційної діяльності. В процесі здійснення інформаційної діяльності виникають, розвиваються і припиняють дію відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації.

Складна юридична природа суспільних відносин в інформаційній сфері передбачає необхідність їх типологізації, тобто виділення із загального масиву цих відносин окремих складових, об'єднаних типовими характеристиками. На цій основі можна виокремити інформаційні правові відносини, інформаційно-інфраструктурні, інформаційно-процедурні та інформаційно-процесуальні правові відносини. Кожен із цих видів, в свою чергу, потребує класифікації та ґрунтового аналізу, що може бути предметом подальших досліджень в цьому напрямку.

Використана література

1. Селезньова О.М. Теоретико-методологічні основи інформаційного права України : монографія / О.М. Селезньова. – Чернівці: Місто, 2014. – 407 с.
2. Законы Ману ; [пер. (с санскрит.) С.Д. Эльмановича, провер. и испр. Г. Ф. Ильиным]. – М. : Изд-во вост. лит., 1960. – 121 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – № 32.
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
5. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит. – 1966. – 188 с.
6. Козлов Ю.М. Административные правоотношения / Ю.М. Козлов. – М. : Юрид. лит. – 1976. – 201 с.
7. Кормич Б. Конституційно-правове регулювання інформаційних відносин // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 46-51.
8. Арістова І.В., Чернадчук В.Д. Концепція інформаційних правовідносин : сутність та особливості використання у сфері банківської діяльності // Інформація і право. – № 3(6)/2012. – С. 47-56.
9. Кохановська О. Основні теорії у сфері інформаційних правовідносин : концепція інформаційних прав як приватноправового інституту і теорія інформаційного права як галузі права у сучасній правовій доктрині України // Приватне право. – 2013. – № 1. – С. 186-200.
10. Проценко Т.О., Селезньова О.М. Особливості розмежування понять “інформаційні права” та “право на інформацію” // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Вип. 6-1. – Т. 3. – 2014. – С. 39-42. – (Серія : Юридичні науки).
11. Венгеров А.Б. Право и информация в условиях автоматизации управления (Теоретические вопросы) / А.Б. Венгеров . – М., Юрид. лит., 1978. – 208 с.
12. Копылов В.А. О системе информационного права // Научно-техническая информация. – (Серия 1. Организация и методика информационной работы). – 2000. – № 4. – С. 1-9.
13. Копылов В.А. О структуре и составе информационного законодательства // Государство и право . – 1996 . – № 6 . – С. 101-111.
14. Попов Л.Л. Информационное право : учебник / Л.Л. Попов. Ю.И. Мигачев, С.В. Тихомиров. – М., 2010. – 496 с.
15. Баранов О.А. Правове забезпечення інформаційної сфери : теорія, методологія і практика : монографія / О.А. Баранов. – К. : Едельвейс, 2014. – 433 с.
16. Цимбалюк В.С. Інформаційне право : визначення сутності та змісту як комплексної галузі права // Правова інформатика.– № 2. – 2005.– С. 5-14
17. Андреев Ю.П. Категория “общественные отношения” : автореф. дис. на соискание учен. степени к.ф.н. – Свердловск : Изд-во УрГУ. – 18с.
18. Семилет Т.А. Проблема регуляции деятельности общественными отношениями : дис. на соискание учен. степени к.ф.н. – Л., 1984. – 176 с.
19. Ткаченко Ю.Г. Методологические вопросы теории правоотношений / Ю.Г. Ткаченко. – М.: Юрид. лит., 1980. – 176 с.
20. Буева Л.П. Человек : деятельность и общение / Л.П. Буева. – М. : Мысль. – 216 с

21. Про внесення змін до Закону України “Про інформацію”: Закон України від 13.01.11 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – Ст. 313.

22. Про науково-технічну діяльність : Закон України від 25.06.93 р. № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). –1993. – № 33. – Ст. 345.

23. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.03 р. № 1280-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>

24. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.93 р. № 3759-XII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>

25. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – Ст. 314.

26. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.97 р. № 539/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 49. – Ст. 299.

27. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.05 р. № 3262-V. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>

~~~~~ * * * ~~~~~